

est, tribuens sibi rationabiliter necessaria, et indigentibus bonis, id est, misericors. Super *Ecclesiastic.*, cap. 44.

S. JOANNES
CHRYSTOST.

30. Dens liberalitatem suam differt, non quia prestare nolit, sed quia hominis illum delectat exactio. Homil. 23, super *Math. Oper. perf.*

31. Ubi paternitas largus est, dispensator non debet esse tenax. Homil. 43, super *Math. Oper. imp.*

32. Presenti liberalitate aeternam vitam mercare, momentaneo lucro premia divina acquirere. Serm. 1, de *Martyrib.*

33. Non mensura dantium, sed voluntate exhibitum liberalitas aestimatur. Homil. 16, super II. *Cor.*

34. Qui ministris bene confidit, et de recipientibus nihil suspicatur, majori liberalitate impendit. *Ibid.* Homil. 18.

35. Non ex vita accipientium a te, mercedem tibi retribuitur est Dens : sed ex voluntate tua, ex liberalitate multa, ex misericordia, ex bonitate. Homil. 11, super *Epist. ad Hebraeos.*

JOAN. SARR.

36. Ut liberalitatis ingenae facies denudetur, modus ille largienti nobilior et laudabilior est, et absque omnium contradictione optimus, qui spem remunerationis excludit. Lib. 8, de *Nugis curial.*

LACT. FIRM.

38. Bis. Unum certum et verum liberalitatis officium est, egentes atque inuites alere. Lib. 6, de *div. inst.*, cap. 11.

S. LAURENT.

37. In liberalitate modus adhibendus est rerum et personarum. Rerum, ut non omnia uni, sed singulis quaedam praesentur, ut pluribus prodesset possint; personarum, ut primum iustis, deinde peccatoribus, quibus tantum prohibemur dare, non quia homines sunt, sed quia peccatores. De *ligno vitae*, tract. 3, de *Justitia*, cap. 5.

S. LEO I.

38. Si non est omnium aequalis facultas, debet esse par pietas : quoniam fidelium largitas non de muneris pensatur pondere, sed de benevolentiae quantitate. Serm. 3, de *Collectis.*

39. Sit dives munere copiosior, dum pauper animo sit inferior. *Ibid.*

40. Semper illi quod largiatur occurrit, cui bene velle non deficit. Serm. 1, de *Jejun. decimi mensis.*

41. Nulli parvus est census, cui magnus est animus : nec de rei familiaris modo mensura miseratious pendet ac pietatis. Serm. 2. Quadragages.

42. Majora quidem impendia sunt divitum, et minorae medicorum : sed non discrepat fructus operum, ubi idem est affectus operantium. *Ibid.*

43. Operantibus quae bona sunt, non est omnino metuendum, ne eis desit facultas operan-

di, cum praemium habeat gratuita largitio. *Ibid.* serm. 4.

44. Clementes et mites animos largitas decet. *Ibid.*, serm. 5.

45. Non sit anxia liberalitas, quia abundantior largita retribuit, qui benigne largienda donavit. Serm. 2, *Jejun. septimi mensis.*

46. Avaritia liberalitate depellitur. *Ibid.*, serm. 5.

47. Felix vena, quae suo ditatur irriguo, et fluente putei tota acquirit, acque altrahit liberalitate. Serm. 136.

48. Largus et liberalis animus facit divitem, pavor atque tenacia reddit egentem; pavor enim degenerem animum compellit egere, licet divitiarum copiis videatur affluere. *Opusc.* 9, cap. 1.

49. Liberalitate liberalitas perit, videlicet cum res non indigentibus indiscrete profunditur : ideoque quid vere indigentibus dandum sit, postmodum non habetur. *Opusc.* 43, cap. 19.

50. Non ex multitudine donorum, sed animi promptitudine liberalitas aestimatur. Super III, ad *Cor.*, cap. 8, in illud : *Et profunda paupertas eorum*, etc.

51. Liberalitas excrescit in divitiis, copiose dando. Super II. *Cor.*, cap. 8, lect. 1.

SENTENTIA PAGANORUM.

52. Differt hoc a liberali magnificus, quod hic circa magna, ille circa parva versatur. Lib. 2 *Ethic. ad Nicomach.*, cap. 7.

53. Viri liberalis est potius dare, quibus oportet, quam capere unde oportet, et non capere unde non oportet. *Ibid.*, lib. 4, cap. 1.

54. Il, qui dant, liberales dicuntur : sed qui non accipiunt, non ob liberalitatem, sed ob justitiam, potius laudantur : homines multo minus erogant sua, quam non accipiunt aliena. *Ibid.*

55. Liberalis honestatis causa dabit, et recte : dabit suum quibus oportet, et quot oportet, et cum oportet. *Prosec.*

56. At is, qui dat quibus non oportet, aut non honestatis gratia, sed ob aliquam aliam causam, non liberalis, sed alius quidam dicitur. *Ibid.*

57. Ad hominem liberalem pertinet in primis, ut in dando adeo exuperet, ut sibi ipsa pauciora relinquat : est enim liberalis non ad seipsum respiciere, ac enim pro facultatibus ipsa liberalitas dicitur. *Ibid.*

58. Liberalis actio, non in multitudine rerum, quae dantur : sed in habitu dantis consistit; hic autem pro facultatibus erogat. *Ibid.*

59. Nihil prohibet eum magis esse liberalem, qui pauciora donat, si modo minores ei sint facultates. *Ibid.*

S. PETRUS
CHRYSOST.

S. PETRUS
DAMIANUS.

THEOPHYL.

S. THOMAS
AQUINAS.

ARISTOTEL.

FLINIUS II.

SENECA.

VALERIUS
MAXIMUS.

60. Magis ii liberales sunt, qui non comparant sibi facultates, sed ab aliis acceperunt. *Ibid.*

61. Is est liberalis, qui pro facultatibus erogat, et in quibus oportet : qui vero exuperat, prodigus est. *Ibid.*

62. Vir liberalis magis moleste fert, si quid, cum oportet, non erogaverit, quam dolet, si quid, cum non oportet, erogaverit. *Ibid.*

63. Liberalitas animi virtus, est erogare quantum honestum est parata. De *virtutibus*, cap. 2.

64. Difficile est liberalem divitem esse. Lib. 4 *Moral.*, cap. 1.

CATO POET.

65. Ne sis ventosus, dum vis urbanus haberi. Lib. 1. *Distich.*, metr. 49.

CICERO.

66. Temeritate remotis gratissima est liberalitas : eoque eam studiosius plerique laudant, quod summi cujusque bonitas commune periculum est omnium. Libro 2, de *officiis.*

67. Videndum est, ut ea liberalitate utamur, quae prosit amicis, noceat nemini. Lib. 1, de *Offic.*

68. Videre licet plerosque non tam natura liberales, quam quadam gloria ductos, ut benefici videantur, facere multa quae videntur ab ostentatione magis, quam a voluntate proficisci : talis simulatio vanitati est conjunctior, quam aut honestati. *Ibid.*

69. Largitio fundum non habet. *Ibid.*, lib. 2.

70. Nescit semel incitata liberalitas stare, cujus pulchritudinem usus ipse commendat. Libro 5 *Epist.* 42, ad *Fabatum Prosocerum.*

71. Vere liberalis est, non qui tribuere patriae, propinquis, affinis, amicis novit, sed qui pauperibus. Libro 9, *epist.* 30.

72. Non est magni animi, qui de alieno liberalis est : sed ille qui quod alteri donat, sibi detrahit. Libro 1, de *Clement.*, cap. 20.

73. Errat, si quis existimat facilem rem esse, donare : plurimum ista res habet difficultatis. De *Vita beata*, cap. 24.

74. Animus invenit liberalitatis materiam, etiam inter angustias paupertatis. Lib. 1, de *Benefic.*, cap. 9.

75. Multi sunt, quos liberales facit frontis infirmitas. *Ibid.*, libro 2, cap. 1.

76. In omni negotio liberalis, non minima portio est. *Ibid.*, capite 6.

77. Mentitur prodigus liberalem : multi enim sunt qui non donant, sed projiciunt : non voco liberalem, pecunia suae iratum. *Epist.* 120.

78. Liberalis si opibus sit excellens, multo etiam animo, quam divitis est locupletior, semperque in eroganda potius, quam in contrahenda pecunia occupatus. Libro 4 *Dictor. memorabil.*, cap. 8.

Vide etiam tit. *Divitiae*; sent. 65; *Donum*; sent. 28; *Manus*, sent. 49; *Pecunia*, sent. 48.

LIBERALITAS DEI.

SENTENTIA PATRUM.

1. Multo crebrior, multoque numerosior parsilla hominum est, cui partem illam quidquid superna largitas donat accrescit, ut conferendorum munerum cause de iis quae sunt collata, pariantur. Libro 2, de *Vocat. gent.*, cap. 3.

2. Magna vere atque mirifica sunt, nec ulli hominum penitus, nisi his tantum (qui experti sunt) nota, quae Dominus fidelibus suis, adhuc in ipso corruptionis vasculo constitutis, ineffabili largitur liberalitate. In collat. 12. *Abbat. Chueremonis.*, cap. 12.

3. Deus liberalitatem suam differt; non quia prestare nolit, sed quia hominis illum delectat exactio. Homil. 23, super *Math. Oper. perf.* et quae sanis videt moribus obviare, repellendore non veretur. *Prosec.*

4. Quid Dei liberalitati aequale unquam inveniri potest? Ipse est Pater, ipse Frater, ipse Dominus, ipse Sponsus, ipse Nutritus, ipse vestis, ipse radix : ipse fundamentum, ipse amicus, membrum caput, soror, mater, universa ipse tibi est : quidquid volueris, ipse est, dummodo illi, ut decet, officiaris. *Ibid.*, homil. 77.

5. Tanta est Dei liberalitas, ut ex his quae dedit accipiens, se propria non censet accipere, sed multa cum largitate, ea reddere pollicetur. Homil. 34, ad *Popul. Antioch.*

6. Muneribus Dei juste et sapienter utendum est, ne materia boni operis, fiat causa peccati. Serm. 5, de *Collectis.*

7. Terrena et corporis facultates ex largitate Dei proveniunt, ut merito rationem earum quaeriturus sit; quae non magis possidenda tradidit, quam dispensanda commisit. Serm. 5, de *Collectis.*

8. Pusillanimatorum diffidentia, facit pauperem Christum : plena fides, divitem illum et largum in exhibendis muneribus experitur. *Opusc.* 12, cap. 8.

LIBERTAS.

Definitio. Libertas est ut liber vivendi potestas.

Vel
Libertas est naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet.

SENTENTIA PATRUM.

1. Veram libertatem habet, qui non est captus

S. AMBROS.

JOAN. CASS.

S. JOANNES
CHRYSTOST.

S. LEO I.

S. PETRUS
DAMIAN.

COLLECTOR.

S. ALBERTUS
MAGNUS.

S. AMBROS.

- appetitu rerum temporalium, nec laude, vel favore hominum, nec propria placencia, vel displicencia aliena, nec amicitia carnali, vel timore servili, nec delectatione gaudii transitorii. *De Paradiso animæ*, part. 1, *de Virt.*, cap. 27.
2. Omnis sapiens liber est, omnis autem insipiens servit. Lib. 2, *epist. 7, ad Simplicianum.*
3. Libera est sola sapientia, et liber est qui sapiens est. *Ibid.*
4. Solus sapiens liber est, quia qui ea facit quæ vult, liber est. *Prose.*
5. Ubi nulla formido, ibi libertas: ubi libertas, ibi potestas faciendi quod vult. *Ibid.*
6. Servus non est sapiens, sed solus liber est: quia sapiens neque cogi, neque prohiberi potest; et qui neque cogi potest, neque prohiberi, is nequaquam servus est. *Ibid.*
7. Non ille liber est, qui serviens desideriis et voluptatibus, vago fluitat errore. *Prose.*
8. Non ille liber est, qui curvatur ambitu, servit enim alieno imperio: sed ille liber est, qui potest dicere, Ego sub nullius passionis redigor potestate. *Ibid.*
9. Recidenda insipienti potestas est, non adjuvanda libertas: quia in libertate insipientis ruina vehementior est. *Ibid.*
10. Gloriosa libertas, quam nulla servitus culpe, nulla peccatorum vincula constringunt, nulla flagitiorum onera, nulla criminum commercia degeneris nexi servitutis adducunt. Lib. 1, *de Jacob.*, cap. 3.
11. Ille qui voluntatis suæ arbitrius est, iudex consilii, interpres arbitrii, qui coercet corporeæ appetentiam passionis, qui ea quæ agit, bene agit, et inculpate agit, habens suorum actuum potestatem, is profecto liber est. *Ibid.*, lib. 2, cap. 3.
12. Qui omnia prudenter agit, et ita vivit recte ut vult, is solus liber est. *Ibid.*
13. Ille in quavis conditione servitii sit, qui amore non capitur, avaritiæ vinculis non tenetur, metu criminis non alligatur, qui securus spectat presentia, quem futura non terrent, semper liber est. *Ibid.*
14. Ille ab omnibus liberat, cui servire omnibus utilissimum est, et in cuius servitio placere perfecta sola libertas est. *De Quantit. animæ*, cap. 34.
15. Libertas nulla vera est, nisi beatorum, et legi æternæ adherentium. Lib. 1, *de Lib. arbit.*, cap. 15.
16. Quem delectat libertas, ab amore mutabilitatis rerum liber esse appetat. *De vera Relig.*, cap. 48.
17. Ea vera est sincera libertas est, qua fit ut

S. AUGUST.

- ubicunque sis, bene sit tibi. *De Virginit. sent.*, sent. 19.
18. Prima libertas est, carere criminibus. Tract. 41, super *Evang. Joan.*, cap. 8.
19. Libertas delectat. Nam quando timore facis quod justum est, non Deus te delectat: quando adhuc servus facis, non te delectat: delectat te, et liber es. *Ibid.*
20. Volens a gente est liber, etiamsi se quispiam cogi putet. *De duabus animabus*, cap. 10.
21. Bonus etiam serviat, liber est. Lib. 4, *de Civit. Dei*, cap. 3.
22. Erit voluntas tua libera, si fuerit pia. Tract. 41, super *Joan.*
23. Eris liber, si fueris servus: liber peccati, servus iustitiam. *Ibid.*
24. Magnorum est libertas. Lib. 4, *de Musica*, cap. 6.
25. Magnum est munus libertatis. *Ibid.*
26. Omnia amittere tolerabilis est, præter libertatem. Super *Psal.* xv, conc. 4, vers. 6.
27. Nihil est quod homo naturali affectu refugiat amplius, quam privari propria libertate. Serm. 13, *de Obedientia*, art. 1, cap. 4.
28. Humanas animas liberiores esse necesse est, cum se in mentis divina speculatione conservant, minus vero, cum dilabuntur ad corpora: minusque etiam; quam terrenis artibus colligantur. Lib. 5, *de Consolat. philos.*, prosa 2.
29. Libertas nulla vera est, nisi honorum, et legi æternæ adherentium. Expos. 2, super *Psal.* cxviii, cap. 5, vers. 11, art. 2.
30. Vera libertas est, regi lega charitatis. Colat. 43, super cap. viii, *Joan.*
31. Quid prodest, quod liber est in natura, qui servus est in conscientia? Homil. 4.
32. Libertas nostra, Dei gratia et conversatio nostra est: libertas nostra, est cultus Religionis, iustitia operis, puritas castitatis. *Ibid.*, homil. 5.
33. Solus sapiens liber ac princeps est, etiamsi alioqui sexcentos corporis Dominos habeat. Et hab. apud D. Joannem Damasc., lib. 3 *Parall.*, cap. 73.
34. Libertas multis peccandi occasio est, quoniam ponant non metuant. Super *Epist. ad Galat.*, cap. 5, art. 6.
35. Qui in securitate vitis deditus est, in libertate captivus est. Homil. in *Etianis.*
36. Libertas illecebram parit. Serm. 1, super *Cant.*, apud div. Bernard., num. 2.
37. Est libertas conditionis, est libertas dispositionis, est libertas affectionis. Prima consistit in naturali aptitudine; secunda in habitu bene vel male constitutæ mentis; tertia in usu. *Ibid.*, serm. 39.

S. BASILIUS

MAGNUS.

S. BERNARD.

DIN. SEN.

BOETIUS.

S. BONAV.

S. CESARIUS

ARELAT.

EUSTH.

ALEX.

DIONYSIUS

CARTHUS.

S. EUSEBIUS

EMISEN.

GILEBERT.

ANGLUS.

S. GREGOR.

MAGAUS.

S. HIERON.

S. JOANNES

CHRYSOST.

38. Nulla est libertas, ubi est culpa. Lib. 15 *Moral.*, cap. 13.
39. Sola apud Deum libertas est, non servitio peccati. *Epist. 14, ad Cæcilianum.*
40. Cito indignatur libertas, si opprimitur: nemo plus impetrat a libero, quam qui servit non cogit. *Epist. 18, ad Theophil.*
41. Libertas nimia, seminarium rixarum est. *Epist. 60, ad Marcellian.*
42. Omnis qui conficitur servitum, meretur gratia libertatem. Serm. *de eo quod David dicit; Quis sum ego?*
43. Beata voluntas est, quæ serviendo comparat libertatem: misera servitus, quam general libertatis excessus. *Prose.*
44. Libera libertas, quæ servit legi, obtemperat iudici, parat auctori, quæ humilis Deo est, subiecta Christo.
45. Beata libertas, quæ imperata tenet, iussa complet; præcepta conservat: contendit ut placeat, ut promeretur instat, timet offendere, veteretur delinquere, amat divina monita frequentare. Serm. super illud *Isaie, Si Voveritis*, etc.
46. Ingratus est libertatis, qui peccando conditionem excepit servitutis. *Ibid.*
47. Nihil prorsus libertatem sic tollit, quemadmodum secularium rerum cupiditas, et eorum qui videntur esse præclara, non enim sibi vivunt, sed alteri, et mille crudelibus dominis huiusmodi homines promuntur. Homil. 59, super *Math. Oper. perf.*
48. Ille cui magna rerum affluit copia, ingens potentia, patriæ splendor, majorum nobilitas, ad quam universa pene respicit civitas, libertatem amisit, et servus omnium abjectissimus est. *Ibid.*
49. Odiosa sit semper libertas. Homil. 15, *ex Divers. in Math.*
50. Libertas dissoluta, ac moderamine carens, ubique mala est, confusionisque causa. Serm. 23, super *Epist. ad Rom.*
51. Hæc maxima libertas est, cum quis in servitum clarus. Homil. 49, super I *Cor.*
52. Vera hominis libertas tunc apparet, cum is qui sub domino est, nihil tamen servile possidet. *Ibid.*
53. Servitus peccati lædit, sed nemo te quispiam lædere poterit, si serviles mores non habueris, quibus si obnoxius fueris, nulla est tibi libertatis utilitas, etiamsi miles liber esses. *Prose.*
54. Quid tibi profuerit, quod nemini hominum servias, si teipsum affectibus subijcias? *Ibid.*
55. Solus liber est ille, qui libertatem intrinsicam habet: sicut servus est ille, qui succumbit irrationalibus vitis. Homil. 18, super I *Timoth.*

56. Vera libertas, summa ingenuitas est; fal-lax libertas, omni servitute deterior. Serm. *de Orat. in concil. Constant.*
57. Libertas de singulis pro arbitrio iudicatur, quæ sanis videt moribus obviare, reprehendere non veretur. *Prose.*
58. Nihil autem gloriosius libertate, præter virtutem, si tamen libertas recte a virtute sejungitur.
59. Omnibus enim recte sapientibus liquet, quia libertas vera aliunde non provenit.
60. Ergo et pro virtutum habitu quilibet liber est, et quatenus est liber, eatenus virtutibus pollet. Lib. 7, *de Nugis curial.*, cap. 25.
61. Hæc est vera libertas, animum terrenis affectibus facere alienum. Lib. 2, *de Vir. illustr. Ord. S. Bened.*, cap. 145.
62. Melior est subjecta servitus, quam elata libertas. Lib. 2, *de Sum. bono*, cap. 17, sent. 4.
63. Libertas, si alios insectetur, potius quam insectantibus resistat, confunditur est. Lib. 6, *de Divin. inst.*, cap. 14.
64. Libertas quedam est corporum non subiecta hominibus potentioribus quedam animi nullis affectibus obnoxia. Lib. *Quod omnis probus liber sit.*
65. Melius est sub specie captivitate vivere libero, quam sub specie libertatis esse captivi. Lib. 5, *de Gubern. Dei.*
66. Non est vera libertas, nisi in timore Dei. Lib. 4, *de Unit. Chr.*, cap. 21, sect. 2.
- SENTENTIE PAGANORUM.
67. Si iniquum est liberum asseruisse, qui servus est: longe iniquius, servum sanxisse, qui liber est. Sect. 20, *Problema*, quest. 13.
68. Nullus hominum liber est; nam aut pecunie, aut fortunæ servit. Lib. 2, *Rhetor.*, cap. 21.
69. Dictum est ab eruditissimis, nisi sapientem liberum esse neminem: Quid est enim libertas, nisi potestas vivendi ut velis? quis igitur vivit ut vult, nisi qui recta sequitur, cui vivendi via considerata atque provisæ est? *De Paradoxis*, cap. 5.
70. Quid libertate pretiosius? porro quam turpe, si libertas servitute mittitur. Lib. 8, *epist. 24, ad Maxim.*
71. Quando non sumus nostri, natura nos regit, et in quemcumque vult casum non mittit: hinc vero sumus estimandi liberi, cum sumus nostri. Lib. 1, *Controvers.*, controvers. 6.
72. Liber est, qui servitium effugit sui. Lib. 3, *Quest.*
73. Libertas est, nulli rei servire, nulli necessitati, nullis casibus. *Epist. 51.*
74. Inestimabile bonum est, suum fieri. *Epist. 75.*

JOAN. CHRYS.

JOAN. BAR.

S. ISID. HISP.

LACT. FERR.

PHILO. JUD.

SALTYANUS.

THOMAS A

KEMPIS.

ARISTOTEL.

CICERO.

PLINYUS II.

SENECA.

75. Nemo liber est, qui corpori servit. Epist. 92.

76. Perit libertas, nisi illa contemnimus, quæ nobis jugum imponunt. Epist. 85.

77. Non potest gratis constare libertas: hanc si magno estimamus, omnia parvo estimanda sunt. Epist. 104.

78. Hominis bonum, liber animus est, ac reclus, alia subjiciens sibi, se nulli. Epist. 124.

79. Liber est, non in quem parum licet fortunæ, sed in quem nihil. Epist. 140.

SIXT. PHIL. 80. Omnia auferenti a te, cede, præter libertatem. Sent. 14.

81. Non est sapienter factum, in quo libertas aufertur. *Ibid.*, sent. 267.

82. Immensa amatoris sapientie libertas non sit in homine, sed in anima. *Ibid.*, sent. 379.

Vide etiam tit. *Necessitas*, sent. 29; *Paupertas voluntaria*, sent. 15; *Possessio*, sent. 11; *Potestas in genere*, sent. 16; *Servire Deo*, sent. 67; *Servitus*, sent. 74; *Virginitas*, sent. 19, 66.

LIBERUM ARBITRIUM.

S. ANASTAS. *Definitio*. Liberum est, quod sui juris est: nam quod sub domino, seu alieno jure est, hoc non est liberum. *Prose.*

Libertas enim proprie, est omnis fræni, et impedimenti expers potestas persequendi id, quod animo alihubescit. *Libro viae ductis*, cap. 2, de Verbo.

S. ANSELM. Libertas arbitrii est potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. *De Concordia prescientia.*

S. BERNARD. Liberum arbitrium est consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem, et rationis indeclinabile iudicium. *De gratia et lib. arbit.*

S. BONAV. Liberum arbitrium, est liberum de voluntate iudicium. Part. 3, *Censilooquii*, sent. 24.

S. CLEMENS PAPA. Arbitrii potestas, est sensus animæ habens virtutem, qua possit ad quos velit actus inclinari. Lib. 3, *Recognit.*

JOAN. GEBB. Libertas arbitrii est facultas rationis et voluntatis ad utrumlibet oppositorum. In *Descript. terminor.*

S. LAURENT. JUSTIN. Liberum arbitrium est facultas rationis et voluntatis, qua eligitur bonum, gratia existente. *De contemptu mundi*, cap. 8.

CICERO. Quid est libertas, nisi potestas vivendi ut velis? quis igitur vivit ut vult, nisi qui recta sequitur, cui vivendi via considerata atque provisa est? *De Paradox.* cap. 5.

PLATO. Liberum arbitrium est, quod sibiipsi imperat. Arbitrii libertas est anime ratione utentis voluntas, sine ullo impedimento ad id quod vult, hoc

est, sive ad virtutem, sive ad vitium incitata, atque a summo illo parente et architecto ita effecta. Lib. 1, in *Via SS. Barlaam et Josephat.* cap. 15.

Arbitrii libertas est intellectualis anime pro suo arbitratu agitata. *Ibid.*

Comparatio. Sicut equi ejuslibet cursus in loco spatioso, ita et hominis voluntas probatur in arbitrio dato. In suis *Prov.*, verbo *Sicut*.

SENTENTIE PATRUM.

1. Non est quod cuiquam nostram adscribamus culpam, nisi nostræ voluntati: nemo enim tenetur ad culpam nisi voluntate propria deflexerit. *Prose.*

2. Voluntarium sibi militem legit Christus, voluntarium servum sibi diabolus auctoriatur.

3. Neminem jugo servitutis adstrictum possidet, nisi se prius ei voluntatis ære per peccatum vendiderit. Lib. 1, de *Jacob*, cap. 3.

4. Liber est, qui cogi non potest ad ea que voluit, nec prohiberi ab eo quod velit. *De Similitud.*, cap. 53.

5. Nec libertas, nec pars libertas est, peccandi potestas. *De lib. arbit.*, cap. 1.

6. Liberum arbitrium usque adeo in peccatoribus non perit, ut per ipsum peccat, maxime omnes qui cum delectatione peccant et amore peccati. Super *Epist. ad Rom.*, cap. vi, in illud: *Liberi fuistis.*

7. Nondum tota, nondum pura est, nondumque plena libertas, quia nondum eternitas. *Ibid.*, cap. 8, in illud: *In felix ego homo*, etc.

8. Liberum arbitrium dedit nobis Dominus, ut arbitrio proprie voluntatis recedamus ab iniquitate, vel permaneamus in iniquitate. Super II, *Timoth.* 2.

9. Ab illicitis cavere, jugum necessitatis est: permessa vincere, munus arbitrii. In *Exhort. ad Monach.*

10. In potestate hominis est mutare in melius voluntatem: sed illa potestas nulla est, nisi a Deo detur. Lib. 1, *Retract.*, cap. 22.

11. Voluntas libera tanto erit liberior, quanto sanior: tanto autem sanior, quanto divine misericordie gratiazque subjectior. Epist. 89, ad *Hilar.*

12. Nihil boni operari potest perditus, nisi quantum fuerit a perditione liberatus: nam libero arbitrio male utens homo, et se perdidit, et ipsum. In *Enchirid.*, cap. 30.

13. Initium salutis nostræ Deo miserante habemus; ut acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est: ut adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, divini est mu-

V. BEDA.

S. AMBROS.

S. ANSELM.

S. ATHANAS. MAGNUS.

S. AUGUST.

neris: ut non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostro est, et celestis pariter adjutori: ut labamur, nostræ potestatis est et ignavia. *De Ecclesiast. dogmatibus*, cap. 21.

14. Lex non impletur, nisi libero arbitrio: sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum: per gratiam sanatio anime a vitio peccati, per anime sanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium justitia dilectio, per justitiæ dilectionem legis operatio. *Prose.*

15. Sicut autem lex non evanescit, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impletur: ita liberum arbitrium non evanescit per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem, qua justitia libere diligitur. *De spir. et lib.*, cap. 30.

16. Laudandus est, non attractus ad opus serviliter audimus; sed liberaliter et sponte devotus. Lib. 2, *Exod.*, quest. 170.

17. Nostrum est velle, sed voluntas ipsa etiam monetur ut surgat, et sanatur ut valeat, et dilatatur ut capiat, et impletur ut habeat. *De Bono vidui.*, cap. 17.

18. Cum omnia bona dicuntur ex Deo, scilicet et magna et media, et minima: in mediis quidem bonis, invenitur liberum voluntatis arbitrium; quia et male illo ita possumus, sed tamen tale est, quod sine illo recte vivere nequeamus. Lib. 1, *Retract.*, cap. 9.

19. Datum est anime liberum arbitrium, non ut quodlibet eo molens, ullam partem divini ordinis legisque perturbet. *De quant. anima*, cap. 36.

20. Valet liberum arbitrium ad opera bona, si divinitus adjuvetur, quod fit humiliter petendo et faciendo. Epist. 89, ad *Hilar.*

21. Non voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia juvatur: sed ideo juvatur, quia non tollitur. *Ibid.*

22. Nihil tam in nostra potestate, quam ipsa voluntas est. Lib. 3, de *Lib. arbit.*, cap. 3.

23. Deus præparat voluntatem, et cooperando perficit, quod operando incipit: quoniam ipse ut velimus, operatur incipienti, qui volentibus cooperatur perficiens. *De Gratia et lib. arbit.*, cap. 17.

24. Bene facere nemo potest, nisi elegerit, nisi amaverit, quod est in libera voluntate. Lib. 2, contra *litteras Petilianæ*, cap. 83.

25. Liberum arbitrium ad Dei gratiam, hoc est ad Dei dona pertinere non ambigitur. Lib. 2, de *Peccat. meritis et remis.*, cap. 6.

26. Est in nobis per Dei gratiam in bono recipiendo et perseveranter tenendo non solum posse

quod volumus, verum etiam velle quod possumus. *De corrupt. et grat.*, cap. 11.

27. Prima libertas voluntatis erant posse non peccare, novissima erit multo major, non posse peccare: prima immortalitas erant posse non mori, novissima erit multo major, non posse mori. Prima erant perseverantia potestas, bonum posse non deservere. *Ibid.*

28. Ipsa sanitas est vera libertas, que non perisset, si bona permansisset. *De perfect. just.*, respons. 5.

29. Carnalis non agit quod vult: cum vult, non potest: quia quando poterat, noluit; per malum velle, perdidit bonum posse. *De verb. Apost.*, serm. 12.

30. Voluntas non est, nisi tua: justitia non est, nisi Dei. Esse potest justitia Dei, sine voluntate tua: sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. *Ibid.*, serm. 15.

31. Malum proprii arbitrii, germinatio est voluntatis. Apud Bedam, tom. 7, in *Scintillis*, cap. 41.

32. Libera voluntas non debuit alteri dari, quam data est. Lib. 2, de *Libero arbit.*, cap. 2.

33. Voluntas quia est in potestate, libera est nobis: non enim est nobis liberum, quod in potestate non habemus. *Ibid.* lib. 3, cap. 3.

34. Est excellentior creatura que libera voluntate peccat, quam que propterea non peccat, quia non habet liberam voluntatem. *Ibid.*, cap. 16.

35. Voluntas non libera dicenda est, quandoque est vincibilis, et vincibilis cupiditatibus subdita. Epist. 144.

36. Voluntas que libera est in malis, quia delectatur in malis, ideo libera in bonis non est: quia liberata non est. Lib. 1, ad *Bonifac.*, cap. 8.

37. Deus dedit homini liberam voluntatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. Lib. 3, contra *Crescon.*, cap. 51.

38. Semper est in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. *De gratia et lib. arbit.*, cap. 15.

39. Erit voluntas tua libera, si fuerit pia. *Tract. 41, super Joan.*

40. Libertas sine gratia, non est libertas sed contumacia. Epist. 89, quest. 3.

41. Arbitrium hominum a diaboli potestate liberatum, opus est gratiæ, non naturæ. Epist. 107.

42. Non arbitrium voluntatis tollimus, sed Dei gratiam prædicamus. *De natura et gratia*, cap. 32.

43. Apud inferos que sunt mala, non Deum causam habent, sed nos ipsos: principium namque ac radix peccati in nobis est, et in nostra po-

S. BASILIUS MAGNUS.

testate. Homil. 9, *Quod Deus non est auctor maiorum.*

44. Liberum illud, quod in potestate hominis est arbitrium, in eo situm est, vel velis vel nolis resistere diabolo. Homil. *Quod sine divina virtute resistere Satana, etc.*

S. BERNARD.

45. Tolle liberum arbitrium, non erit quod salvetur: tolle gratiam, non erit unde salvetur. *De Gratia et lib. arb.*

46. Equè profecto liberum arbitrium, tam in malo quam in bono integrum perseverat. *Ibid.*

47. Arbitrii libertas hæc est, plane divinam quiddam præfulgens in anima, tanquam gemma in auro. Serm. 81, super *Cant.*

48. Frustra nititur quis, si non innititur. *Ibid.*, serm. 85.

49. Quid superbius quam spontanea, et tanquam liberè adscribere voluntati, quod vel cogit necessitatis vis, vel pusillanimitatis infirmitas? Epist. 87, ad *Ogerium canonic. regular.*

50. Potestate accepta male in malo, quam in bono uti, abuti est. Epist. 245, ad *Eugen. Pap.*

51. Nobis triplex posita est libertas: a peccato, a miseria, a necessitate, prima libertas est naturæ, secunda gratiæ, tertia gloriæ. Prima habet multum honoris, secunda plurimum virtutis, novissima cumulum jucunditatis. *De Grat. et lib. arb.*

52. Manet libertas voluntatis tam plena in malis, quam in bonis; sed in bonis ordinatur: tam integra pro suo modo in creatura, quam in Creatore, sed in illo potentior. *De Gratia et lib. arb.*

53. Utinam tam liberè nobis consuleremus, quam liberè de nobis judicamus: ut quemadmodum liberè per judicium licita illicitaque decernimus, ita per consilium et licita tanquam comoda nobis eligere, et illicita tanquam noxia respicere liberum haberemus. *Ibid.*

54. Velle inest nobis ex libero arbitrio, non tamen posse quod volumus: non dico velle bonum aut velle malum, sed tantum velle: velle enim bonum, profectus est: velle malum, defectus. Velle vero simpliciter ipsum est quod velle proficit, vel deficit. *Prose.*

55. Porro ipsum ut esset, creans gratia facit: ut proficiat, salvans gratia facit: ut deficiat, ipsum se dejicit.

56. Itaque liberum arbitrium nos facit violentes, gratia benevolos: ex ipso nobis est velle, ex ipsa bonum velle. *Ibid.*

S. BOETIUS.

57. Frustra bonis malisque præmia penamve proponuntur: si nullus liber ac voluntarius sit motus animorum, qui meruerit. Lib. 5, de *Consolat. phalos.*, prosa 2.

58. Manet semper intermersta mortalibus arbitrii libertas. *Ibid.*, lib. 5, prosa 6.

59. In homine nihil melius et subtilius libero arbitrio. Super *Psal. cxiv.*

60. Velle et non posse est miserum, nolle et posse est iniquum, velle et posse est felicissimum. Super *Psal. cxxxix.*

61. Quantum vis, tantum facis quod expedit, cum potes: sed si non facis, non vis. Lib. 2 de *Profectu. relig.*, cap. 23.

62. Liberum arbitrium per peccatum originale debilitatum fuit, non sublatum. Super *Psal. cxi.*, vers. 3.

63. Dicitur liberum arbitrium os animæ, cujus pro certo tunc vis occullatur, cum non recte usurpatur, et ad mali operis exercitium flectitur. *Prose.*

64. Nam cum a Domino ideo datum sit, ut in bono exerceatur, et sic sit meritum, ille revera illud non ad hoc esse datum ipsa rei experientia negat, qui potius ad usum operationis prava declinat. Super *Psal. cxxxvii.*, vers. 14.

65. Medicus et reparator noster rationem et liberum arbitrium, quæ per originale peccatum debilitata fuerant, per mortem uiceniis sui reparavit, et corroboravit. Super *Psal. cxlii.*, vers. 2.

66. In peccatoribus liberum arbitrium minime extinctum est, viribus licet attenuatum, et inclinatum. Sessio. 6, cap. 1.

67. Liberi arbitrii germen est malum voluntarium. *Cateches. 2.*

68. Liberum arbitrium habet anima, et potest quidem diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem omnino non potest. *Ibid.*, catech. 4, de *Statu homin.*

69. Liberi arbitrii potestas est animæ rationalis, quæ prompte movetur quo velit. *De Perfect. spirit.*

70. Deus hominem liberum, ac suæ potestatis condidit: quod sibi ipsi per socordiam et inobedientiam fecit, hoc ipsi nunc Deus per benignitatem suam misericordiam donet. Habet. apud div. *Joh. Damasc.* lib. 1, *Parall.*, cap. 9.

71. Nullum vitium meum est, nisi quod voluntas mea facit esse meum. In *Arnot. super Psalm.* vers. 43.

72. Sui juris voluntas est: libera est cum adest, sed non est animus ad omnem quam oportet adesse voluntatem liber, cum abest. Serm. 39 super *Cant.*

73. Est libertas, quæ sine voluntate non est, et sine qua non est voluntas: et est libertas quedam quam non semper comitari voluntas. Illa est in voluntate, hæc est in quadam volenti facilitate: illa est in ipsa, hæc quasi ad ipsam. *Ibid.*

S. BONAV.

S. BRUNO.

CONCILIUM
TRIDENT.S. CYRILLUS
HIEROSOL.

S. DIADOC.

S. ELEUTH
PAPA.FRANCIS.
TIEHEM.GILBERT.
ANGLOS.

GREG. ORD.

S. GREGOR.
MAGNUS.S. GREGOR.
MIL.

S. HIERON.

CONCILIUM
TRIDENT.S. CYRILLUS
HIEROSOL.

S. DIADOC.

S. ELEUTH
PAPA.FRANCIS.
TIEHEM.GILBERT.
ANGLOS.

74. Si nulla esset in hominibus arbitrii libertas, nulli essent laudandi, nec vituperandi: exularent omnes adhortationes Prophetarum et Domini, vacaret omne consilium. Super *Josue*, cap. 24.

75. Reprobi coelestis patriæ præmia nequaquam percipiunt, quia ea nunc, dum moveri poterant, ex libero arbitrio contempserunt. Lib. 33 *Moral.*, cap. 20.

76. Liberum arbitrium in bono formatur electis, eum eorum mens a terrenis desideriis gratia aspirante suspenditur. *Ibid.*

77. Scimus quod Deo munere prevenimur, et quod obsequente libero arbitrio, bona eligimus, quæ agamus. *Ibid.*

78. Ignorat mens gratiam libertatis, quem ligat servitus timoris. Part. 3, *Pastoral.*, cap. 1, admonit. 14.

79. Volentium et non coactorum, salutis est mysterium. Orat. 4, *Cum a patre in consortium assumptus, etc.*

80. Velle et nolle nostrum est, ipsamque quod nostrum est, sine Dei misericordia nostrum non est. Epist. 8, ad *Demetriad.*

81. Velle et currere meum est; sed ipsum meum sine Dei semper auxilio non erit meum. Epist. 23, ad *Ctesiphon.*

82. Ipsum liberum arbitrium semper Dei nititur auxilio, illiusque per singula ope indiget. *Ibid.*

83. Liberum arbitrium dat liberam voluntatem, et non statim ex libero arbitrio homo facit, sed Domini auxilio, qui nullius ope indiget. *Ibid.*

84. Liberum habetis arbitrium, et semel vobis concessa a Domino potestate, nullius alterius indigetis auxilio. Lib. 2 *Dialogi advers. Pelagianos.*

85. Ubi misericordia et gratia est, liberum ex parte cessat arbitrium, quod in eo tantum est, ut velimus atque cupiamus, et placitis tribuamus assensum. *Ibid.*, lib. 3.

86. Nihil boni operis agere ullus potest, absque eo qui ita concessit liberum arbitrium, ut enim per singula opera gratiam non negaret, ne libertas arbitrii redondaret ad injuriam conditoris. Epist. 47 ad *Cyprian.*

87. Quia liberi arbitrii es, moneo ut non tibi peccatum, sed tu peccato dominaris. In *Quest. hebraicis.*

88. Ita libertas arbitrii reservanda est, ut in omnibus excellat gratia largitoris. Lib. 4, super *Hierem.*, cap. 18, super illud: *Verbum quod factum est.*

89. Ita in nostra positum est potestate, vel fa-

cere quid, vel non facere: ut quidquid boni operis volumus, appetimus, explemus, ad Dei gratiam referamus. *Ibid.*, lib. 5 cap. 26, super illud: *Et dices ad eos, etc.*

90. Unicuique ad id quod vult, via est propostita vivendi, et appetendi, atque agendi permissa libertas. Super *Psal. cxviii.*, vers. *Appropinquet oratio mea.*

91. Gratia Dei prævenit et excitat liberum arbitrium, ut possit velle sanari, quia per se non potest velle sanari, qui per se potuit velle infirmari. Lib. 4 de *Arca Noe*, cap. 3.

92. Cupientibus vobis feliciter vivere etiam Deus id largiri paratus est. Epist. 10, ad *Sagryrenses.*

93. Nullus justorum sibi sufficit ad obtinendam justitiam, nisi per momenta singula titubanti ei et corruenti, fulcimenta manus suæ supponerit divina clementia, ne prostratus interest penitus, cum fuerit liberi arbitrii infirmitate collapsus. Collat. 3, *Abbat. Paphnutii*, cap. 12.

94. Sicut in demonibus est instigationis copia, ita et in nobis cum Dei adiutorio, virtus respuendi sive acquiescendi, libertas est attributa. Collat. 7, *Abbat. Sereni*, cap. 3.

95. Auxilio et munere Dei non auferitur liberum arbitrium, sed liberatur, ut de tenebroso lucidum, de pravo certum, de languido sanum de imprudente sit providum. Homil. de *Adam et Eva.*

96. Homo ideo ex bono et malo creatus est, ut contempto malo sequatur bonum, ut per hoc habeat electionis mercedem. Homil. 41, super *Matth. Oper. Imperfect.*

97. In te est, ut possis: quia in te est, ut velis. Ita velle efficit posse, ut efficit nolle non posse. *Prose.*

98. Non poterit quisquam excusari, quasi voluerit, et non poterit: cum constat eum ideo non potuisse, quia noluit: ut nolens volentis exemplo damnetur, et volens voluntate propria (quia implevit quæ voluit) muneretur. Conc. 4, de *Luxuro.*

99. Velle et non velle, animæ est. Super *Epist. ad Galat.*, cap. 5.

100. Libertate decenter uti tempore consentaneo, congrua tum mensura, tum prudentia adhibita, magni admodum animi et admirabilis est. In libro *contra Gentiles.*

101. Volentibus nobis bene agere, Deus ad largiendum promptus est. Lib. 1 *Parall.*, cap. 9.

102. Si invitos nos Deus ac repugnantibus traheret, eam quam dedit libertatem nobis eriperet. *Ibid.*

103. Exploratum habemus, quod et velle et

S. ELIARIUS.

HUGO A S.
VICITORE.S. JONATHAN
MARTYR.

JOAN. CASS.

S. JOANNES
CHRYSOST.S. JOAN.
DAMASC.

currere in nobis situm sit, Deumque per voluntatem et per cursum ad opem nobis ferendum pertrahamus. *Ibid.*

104. Volentibus animis, Deus favorem suum adjungit : sin autem velut a sulfite se removerit, spiritus quoque divino beneficio concessus sese contrahit. *Ibid.*

105. Id omne quod ratione utitur, arbitrii quoque libertate præditum est. Lib. 2 de *Fide orthodoxa*, cap. 3.

106. Cum Angelus arbitrii libertatem naturaliter habeat, libere ac sine ullo impedimento ea utitur, ut qui nec ullam repugnantiam sentiat, nec quemquam habeat a quo impetetur. *Ibid.*, lib. 3, cap. 14.

107. Quamvis homo arbitrii libertate præditus sit, eamque naturaliter habeat : at habet tamen etiam diaboli impetum, corporisque motum. *Ibid.*

108. Primum bonum quod liberi arbitrii est, naturam eam decet, quæ ratione utitur. De *Deabus Christi voluntate*.

109. Liberum arbitrium prodere, et sine ratione ritum belluarum vivere, hoc vitium est, hoc peccatum. *Ibid.*

JOAN. TRIT.

110. Sicut liberum arbitrium sine gratia Dei nihil proficit, ita gratia Dei ad operandum bonum in nobis nostrum arbitrium requirit. De *vanit. et miser. hum. vite*, cap. 8.

111. Arbitrii tui extendit brachium, gratia Dei in promptu est. *Ibid.*

S. IRENEUS.

112. Homo liber in arbitrio factus, et suæ potestatis, ipse sibi causa est, ut aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat. Lib. 4 *advers. Hæres.*, cap. 9.

113. Liberum hominem Deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, sicut et suam animam, ad utendum sententia Dei voluntarie, et non coactum a Deo : vis enim a Deo non fit. *Ibid.*, lib. 4, cap. 71.

114. Posuit in homine Deus potestatem electionis, quemadmodum et in Angelis. *Ibid.*

S. LAURENT. JUSTIN.

115. Nobis in medio constitutis liberum Deus præbuit arbitrium ; ut quod volumus, eligamus. De *casto concubio*, cap. 13.

116. Tunc hominis arbitrium liberum est, cum bene operatur, Deus in illo. *Prosec.*

117. Secus autem liberum non est, liberum nequam esse valet, cum peccando Conditionis prætergreditur legem. In *Fasciculo amoris*, cap. 8.

118. Absque voluntate libera, nihil est Deo gratum. *Ibid.*, cap. 9.

119. In voluntate liberi collecta est sedes arbitrii, virtutum et vitiorum finis, vite et mortis

janua, promerendi ac demerendi lex. De *Humilitate*, cap. 5.

120. Voluntatis arbitrium (quod in te liberum) gratie Dei adjunge, simulque cum ea labora. In *Canon. vite spirit.*, cap. 6.

121. Neque diabolus, neque creatura cogere te potest, ut peccato consentias, cum habeas voluntatem liberam. In *Speculo spirit.*, cap. 2.

122. Ipse Deus, qui voluntate summe liber est, Angelo et homini liberum voluntatis arbitrium consulit, ut uterque præmio digna ageret. Lib. 2 *Enchirid. parvulor.*, cap. 12.

123. Creatura rationalis, si liberum non habet arbitrium, voluntatem habere dici non potest : non enim voluntas esset, si coacta esset. *Ibid.*

124. Peccato per liberum arbitrium admissio, ipsa arbitrii libertas non quidem prosum perditæ est, sed misere labefacta et infirmata. *Ibid.*

125. In tuo arbitrio situm est, vel luce frui, vel in tenebris versari. Hab. apud *D. Joan. Danasc.* lib. 1 *Parall.* cap. 9.

126. Sui arbitrii est anima, et in quam voluerit partem est ei liberum declinare. Homil. 20, in cap. *xxv. Numer.*

127. Non sufficit ad periciendam salutem sola voluntas humana nisi hæc ipsa voluntas, et quæcumque esse potest industria, divino, vel juvenetur, vel muniatur auxilio. Lib. 2 *Peri-Archon.*, cap. 2.

128. Neque quæ in nostro arbitrio sunt putamus sine adjutorio effici posse : neque ea, quæ manu Dei sunt, pulemus absque nostris actibus et studiis, et proposito consummari. *Ibid.*, cap. 2.

129. Homo liberam facultatem et sui juris sententiam sortitus, ex destinato pleraque faciens, merito vituperium incurrit, si prudens sciensque peccat : sicut e diverso laudem, quando sua sponte benefacit. Lib. *Quod Deus sit immutabilis*.

130. Quis ambigat tunc liberum arbitrium cohortationi vocantis obedire ; cum in illo gratia Dei affectum credendi obediendique generaverit ? Epist. de *Rufin. de Lib. arb.*, cap. 1.

131. Homo, qui in libero arbitrio fuit malus, in ipso libero arbitrio factus est bonus : sed per se malus, per Deum bonus. *Ibid.*, cap. 2.

132. Inter omnia creationis bona, nihil in homine sublimius, nihil dignius libero arbitrio. Part. 1, tract. 1, de *Statu veter. homin.*, cap. 3.

133. Liberum arbitrium dominium non patitur nec pati potest : quia violentiam inferre ei, nec Creatorem decet, nec creatura potest. *Prosec.*

LEONOVICUS BLOSUS.

S. NILDE. ARB. ET I.

ORIGENES.

PHILOJUD.

S. PROSPER.

RICHARD. S. VICTOR.

DOBERTUS BELLAR.

TERTULL.

134. Totus infernus, totus mundus, totus denique militie celestis exercitus in unum concurrat : unus ex libero arbitrio consensus in quacunque re, invito extorqueri non valet. *Ibid.*

135. Principatur omnibus liberi arbitrii ultro-neus consensus. *Ibid.*

136. Non arbitrium hominis idcirco liberum dicitur, quia promptum habeat bonum vel malum facere : sed quia liberum habet bono vel malo non consentire. *Prosec.*

137. Posse quidem facere malum, est infirmitatis : posse facere bonum, est potestatis : neutrum autem, libertatis : libertatis vero est, quod consensus ejus extorqueri vel cohiberi non potest. *Ibid.*, cap. 13.

138. Potestatem promerendi, peccanto amittere potuit homo ; libertatem vero arbitrii, sicut nunquam non habuit, sic nunquam non habebit : quia nunquam quicumque peccato, vel poena amitti, vel minui poterit ; amittit itaque potestatem, non libertatem. *Ibid.*, cap. 13.

139. Liberum arbitrium quod ex seipso nihil potest, incipit posse, quando et quantum voluerit ille, qui omnia potest. *Prosec.*

140. Incipit ergo posse ex divino adjutorio, quod non potest per se : et quod jam non potest per naturam, accipit bonum posse per gratiam. *Ibid.*, cap. 16.

141. Manet infirmitas cum libertate, et libertas cum infirmitate, in tantum ut neutra præjudicet alteri, nec infirmitas libertati, nec libertas infirmitati : quia nec infirmitas minuit libertatem, nec libertas aufert infirmitatem. *Ibid.*, cap. 22.

142. Hominis arbitrium, liberum dici non potest, si vel ex parte libertatem amisit. *Ibid.*, cap. 22.

143. Primus libertatis gradus, est nulli coactioni subjacere : secundus, nulli subijci debere : tertius vero, nulli penitus subijci posse. *Ibid.*, cap. 23.

144. Arbitrii libertas nec in bonis major, nec in malis est minor : quæ nec per peccatum minuitur, nec per meritum augetur. *Ibid.*

145. Morum quæ sunt ad meritum nihil habet homo in libero arbitrio, nisi ex divino adjutorio. *Ibid.*, cap. 33.

146. Frustra quispiam libero arbitrio innititur, nisi divino adjutorio fulciatur. Part. 4, lib. 3, de *Contemplat.*, cap. 16.

147. Non tollitur arbitrii libertas per auxilium gratiæ, sed stabilitur. Super *Psalin. lxxviii.*, vers. 9.

148. Libertas arbitrii non ei culpam suam respicit a quo data est, sed a quo non ut debuit Tom. II.

administrata est. Lib. 2, *advers. Marcionem*, cap. 9.

149. Rationalis animæ proprium est, libero arbitrio potiri. Quest. 36, super *Genes.*, cap. 8.

150. Deus non cogit animum humanum, sed libero suo arbitrio dimittit : at quoniam geri contraria permittit, quæ prohibere posset, non tamen prohibet, ne vi et necessitate quadam fieri videatur quod agitur. Quest. 37, super *Deut.*

151. Homo quod liberum arbitrium rationis remanet liber a coactione, non tamen semper est liber ab inclinatione. Super *Epist. ad Rom.*, cap. 8, lect. 4.

152. Homo per liberum arbitrium non potest salvari absque divino auxilio. Super *Epist. ad Philipp.*, cap. 2, lect. 3.

153. Fili, ad istud diligenter tendere debes, ut in omni loco, et actione, seu occupatione externa sis intus liber, et tuisque potens, et sint omnia sub te, et tu non sub eis, ut sis dominus actionum tuarum et rector, non servus nec emptius. Lib. de *Imit. Chr.*, cap. 38.

154. Omnem hominem Deus non so um ad libertatem vocavit, sed etiam in summa rerum dignitate constituit. Homil. 3, de *Arcta vita*.

155. Nostrum est bonum velle, Christi vero proficere. Homil. 11.

SENTENTIE PAGANORUM.

156. Nostra in potestate situm est agere et non agere, et in quibus non agere, in iis est et agere. *Prosec.*

157. Quare si agere bonum (quod honestum est in nobis est situm, et non agere (quod est turpe) in nobis est collocatum : Etsi non agere malum quod est honestum in nostra est potestate, et agere (quod est turpe) in nobis est situm. Lib. 5, *Ethic. ad Nicomach.*, cap. 5.

158. Manifestum est in nostro arbitrio esse bona maleque facere. Lib. *Magnorum Moral.*, cap. 6.

159. Quid dulcius hominum generi a natura datum, quam sui cuique liberi ? Orat. 27, ad *Quirites*.

Vide etiam tit. *Gratia Dei*, sent. 67, 94 ; *Invitus*, sent. 56 ; *Justitia Dei*, sent. 7, 8 ; *Libertas*, sent. 31 ; *Paradius*, sent. 44 ; *Peccatum in genere*, sent. 151 ; *Prædestinatio*, sent. 4 ; *Præscientia Dei*, sent. 37 ; *Resurrectio a peccato*, sent. 41 ; *Servitus*, sent. 14 ; *Voluntas in genere*, sent. 7, 8, 11, 83.

LIBIDO.

Etymologia. Sine dubio a libendo, id est, a libitu per derivationem libido et nuncupata : non om-

THEODOR.

S. THOMAS AQUINAS.

THOMAS A KEMPIS.

S. VALEN. EPISCOPOS.

ARISTOTEL.

CICERO.

S. AUGUST.

- solum mentem effeminat, sed etiam corpus enervat : non solum maculat animum, sed fedat et personam. Lib. 2, de *Contemptu mundi*, cap. 24.
65. Ubi furoris insidet virus, libidinis necesse est incendium penetrare. Lib. 6, de *Cenob. inst.*, cap. 23.
- S. JOANNES CHRYSOST. 66. Modum nescit libido, sed quanto exercetur, tanto magis accenditur. Homil. 32, super *Matth. Oper. imperf.*
67. Actus libidinis opus est animalium. *Ibid.*, homil. 42.
68. Proprium et naturale est Angelorum, omnino separatos esse ab usu libidinis. *Ibid.*
69. Sensus libidinis semper in malo est, et nunquam in bono. *Ibid.*
70. Porci sunt, qui vitam suam cenosa libidini et voluptatibus sæculi mancipant. Homil. de *Cruce Dominiæ*.
71. Libidinis innumera conflunt incitamenta, quam gignit potestatis auctoritas; nutriunt vero et foveant deliciarum fomenta, et super omnia regalis luxus inflammat. Lib. 2 de *Compunct. cordis*.
- S. JOANNES DAMASC. 72. Quid libidinis amore tenetur, a tartarea charybdæ non longe abest. Lib. 4, *Parall.*, cap. 77.
73. Anima libidini dedita nihil fastidius. *Ibid.*, lib. 3, cap. 28.
- JOAN. GREG. 74. Libidinis usus non satiat, sed irritat, more febrillis ardoris, quem potus nutrit, auget, et inflammat. In *Dialog. de Castit. ecclesiasticorum*, etc.
- JOAN. TRITH. 75. Libidinis ardore succensus, quo plus ignem se credit extinguere, eo magis accendit. Orat. 1, in *Conventu Abbat. habita*.
76. Fera pessima libido, cujus semel obruerit mentem, raro libertati dimittit. *Ibid.*
- S. ISIDORUS HISPAL. 77. Unusquisque suam deputat culpam, quod cecidit, quoties libidine vincitur : quia nisi precessisset latens superbia, non sequeretur libidinis manifesta ruina. *Prose.*
78. Sed Dei servus sic cavet libidinem, ut non incurrat elationem : et sic premit elationem, ut non resolvat animum ad libidinem. Lib. 2, de *Summa bono*, cap. 39, sent. 2.
79. Libido tunc magis queritur, dum videtur. *Ibid.*, sent. 8.
80. Libidinis immoderata licentia nescit habere modum : Nam dum immoderate metas pudoris excesserit, ad alia nefanda scelera suadentibus demonibus transit. *Ibid.*, sent. 15.
81. Non ita suavis est amantium, imo amantium, incerta carnis libido, sicut experta : nec ita delectat fornicatio, dum primum committitur, nam repetita majorem ingerit delectationem : jam vero si in usum venerit, tanto perditus dul-

- cior fit, ut ab illa separari difficile sit. *Ibid.*, sent. 23.
82. Libidinis ignes ciborum fonte increscunt. *Ibid.*, cap. 42, sent. 7.
83. Libido in infernum hominem demergit, libido ad tartara hominem mittit, ad penas tartari hominem libido perducit. Lib. 2, de *Synonym.*, cap. 2.
84. Libido et corporis robur, et animi vires deiecit et admittit, eumque qui hoc vitio captus est, omnibus illudendum et irridendum propinat. Lib. 4, epist. 435, ad *Zosimum*.
85. Libido, si extra legitimum thorum non evagetur (licet sit vehemens) tamen culpa caret : si vero appetit alienum (licet sit medicosus) vitium tamen maximum est. Lib. 6, de *Divin. inst.*, cap. 16.
86. Non est morbus, libidine commoveri : sed libidinosus esse, morbus est. *Ibid.*
87. Qui libidinosus est, etiam quod legibus vetatur, affectat. *Ibid.*
88. Libidinis voluptas, corporis finis est. *Ibid.*, lib. 7, cap. 10.
89. Libidinis vitium ex ventris imbecillitate, infirmum est et debile : contra viget ac fervet, cum illi robur et vires venter sufficit. In *Libro aetico*.
90. Libido gulam sibi sociam assumit in bello, ut ejus auxilio atque insidiis tandem expugnet adversarios. *Ibid.*, orat. 2, de *Luxur.*
91. Incentiva libidinis fomites sunt avaritiæ, et materia cupiditatis. Lib. 4, epist. 15, ad *Alexandr. Pap.*
92. Dum nullo modo venter ab immoderata alimentorum perceptione restringitur, in ardorem libidinis animus turpiter inflammat. *Opuscul.*, cap. 7.
93. Crassitudo carniæ, et delitiose epulæ, provocant corpus ad libidinem. Super *Epist. ad Rom.*, cap. xiv, cano. 2.
94. Absque dubio non extinguitur flamma libidinis, nisi prius flectatur vigor elationis. Part. 2, super *Psalm. xxviii*.
95. Nihil sic morbidum, sic contagiosum invenitur in homine, sicuti indomita libido, que totam corrumpit anime pulchritudinem. Serm. 6, ad *Fratr.*

SENTENTIA PAGANORUM.

96. Nulla facilis ad maleficium causa, quam turpis amor et intemperans libido commovere potest. Lib. 4, de *arte Rhetoricæ*, ad *Herennium*.
97. Libido nefaria, gurgis est vitiorum, ac vorago turpitudinum omnium. Orat. 8, in *Verren*, lib. 3, act. 4.

98. Locus jam nullus est, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per hæc tempora nostrorum hominum libido pervaserit. *Ibid.*
99. Quid fœdus, quid immanius, quid contemptius, quid abjectius ex vitiiis perspicui potest libidine? Lib. 1, de *Legibus*.
100. Si libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est : quod et ipsa senectus concipit dedecus, et facit adolescentium impudentiorem intemperantiam. Lib. 1, de *Offic.*
101. Illum, quem libidinibus inflammatum et furentem videmus quo affluentiis voluptates undique hauriat, eo gravius ardentiusque sentientem, nonne recte miserimum dixeris? Lib. 5, *Tusc.*, *quæst.*
102. Nunquam finem invenit libido. *Ibid.*
103. Ita usu venit, ut cum amatores libidinem experverint, eos tandem possideat. In *Dialogo Phœdri*.
- SENECA. 104. Expulso melioris æquiorisque respectu, quocumque visum est libido se impingit. Lib. 2, de *Ira*, cap. 8.
105. Libidinis initia continet, qui exitum cogitabit. De *Moribus*.
106. Vir libidinosus ad omnia inutilis est. Sent. 162.
107. Nihil propter solam libidinem facias. *Ibid.*, sent. 223.
108. Turpissime libidinis ea quidem, que suavia sunt, cito transeunt : probra vero perpetuo manent. *Ibid.*, sent. 264.
109. Excole quod intra te est, nec ei ex libidine corporis contumeliam facias. *Ibid.*, sent. 428.
- Vide etiam tit. *Delectatio*, sent. 23; *Domare*, sent. 38; *Lex Dei*, sent. 20; *Malelicitio*, sent. 31; *Ociositas*, sent. 64; *Peccatum in genere*, sent. 35; *Tenditio*, sent. 77; *Vinum*, sent. 69; *Vir*, sent. 15; *Voluntas propria*, sent. 115.

LICENTIA, LICERE.

- DEFINITIO. Licentia est immoderata impunitaque quedam facultas agendi dicendique quidquid velis.
- SENTENTIA PATRUM.
- S. ANSELM. 1. Licentia multos decipit. De *Similitud.*, cap. 89.
- S. ATHANAS. MAGNUS. 2. Ab illicitis cavere, jugum necessitatis est : permissa vincere, munus arbitrii. In *Ezhortation. ad Monachos*.
- S. AUGUST. 3. Cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur, quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua penaliter nutritur impunitas, et

- mala voluntas velut hostis interior roboratur. Epist. 5, ad *Marcellinum*.
4. Quæ est pejor mors animæ, quam libertas erroris? Epist. 166.
5. Quisquis meminit illicita se commisisse, studeat a licitis abstinere, et qui prohibita commisit, sibi met abscedat concessa. De *Spiritu et anima*, cap. 57.
6. Si quod minus est non licet, quanto minus licet, quod majus malum est. Lib. 3, super *Levitic.*, *quæst.* 73.
7. Justo puniuntur, qui licitis abutuntur; juste puniuntur, qui rapere inconcessa conantur. *Prose.*
8. Abutuntur licitis, qui bona Dei maculant usibus inconcessis. De *Spiritu et anima*, cap. 42.
9. Melius est quod licet et expedit, quam id quod licet et non expedit. *Prose.*
10. Ubi aliquid ita licitum est, ut aliud facere omnino non sit illicitum, fiat quod expedit, vel quod magis expedit. Lib. 4, de *Adulteris conjugis*, cap. 19.
11. Tantum valet ordinatio Creatoris, et ordo creaturæ, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cum modus exceditur, longe sit tolerabilis, quam in eis, que concessa non sunt, vel minus, vel rarus excessus. De *Bono conjugali*, cap. 2.
12. Quærentes licentiam male faciendi, quærent sibi exempla male viventium. Serm. 2, de *Comm. vita clericorum*.
13. In ipsa voluntate reus est, qui vult facere quod non licet fieri. Epist. 144.
14. In quibusdam rebus pro temporum proprietatibus institutis, invenimus nunc aliquid non licere quod ante licuerit, vel quod ante non licuerit, nunc licere. Lib. 19, *contra Faust.*, cap. 20.
15. Qui a nullis refrænat licitis, vicinus est illicitis. De *Utilitate Jejunii*, cap. 5.
16. Sicut non omne quodlibet, licet : sic non omne quod licet, statim etiam expedit. Epist. 25, ad *Hugonem archiepiscopum*.
17. Exortio seu coacta licentia, non est, sed violentia. Epist. 37, ad *Ogerium canonic. regni-larem*.
18. Quod absque licentia non liceret, liceret autem, si cum licentia fieret. Epist. 7, ad *Adam monach.*
19. Elsi constat in Christiana philosophia, non decere nisi quod licet, non expedit nisi quod decet et licet : non continuo tamen omne quod licet, decere aut expedit consequens erit. Lib. 3, de *Considerat. ad Eugen. Pap.*
20. Vide utrum liceat, si liceat utrum deceat.

S. BERNARD.

S. BONAV.

- et si decaat utrum expedit : nil enim expedit, nisi liceat et decaat. Serm. 22, in *Hexaon*.
- S. CESARIUS ARELAT. 21. Nullus magis illicita vitare debet, quam qui respuit quod licebat. Homil. 16.
- S. CYPRIAN. 22. In populo Christiano quidquid feminis non licet, nec viris unquam licet, aut licet. *Ibid.*
23. Consensere jura peccatis, et cepit licitum esse, quod publicum est. Epist. 2, ad *Donat.*, cap. 7.
24. Disce temperantiam modum, qui per licentiam quæris excessum. *De Singular. cleric.*, cap. 9.
- DIONYSIUS CARTHUS. 25. Libertas multis peccandi occasio est, quoniam penam non metunt. Super *Epist. ad Galat.*, cap. 5, art. 5.
- GLOSS. ORD. 26. Non est purus, qui mala ageret, si liceret. Super *Job*, cap. 9.
27. Quanto accusatio impiorum rarior et difficilior est, tanto peccandi licentia videtur eis esse major. Super *Ecclésiasten*, cap. viii, in illud : *Vidi impios sepultos, etc.*
28. Nunquam dicitur licere, quod prohibetur. Super *I. ad Cor.*, cap. 6, in illud : *Omnia mihi licent.*
29. Melius quod licet et expedit, quam quod licet, et non expedit. *Ibid.*, cap. 7, in illud : *Melius facti.*
- S. GREGOR. MAGNUS. 30. Sepe hi qui in petestate sunt, dum sese a licentia retinere nesciunt, ad illicita opera, et inquieti dilabuntur. *Prose.*
31. Solus enim illicitis non cadit, qui se aliquando et a licentia caute restringit. Lib. 5, *Moral.*, cap. 8.
32. Cum homini facere quodlibet licet, iuste sibi omne estimat licere quodlibet.
33. Tanto a se licita quisque abscondere debet, quanto meminit illicita perpetrasse. Homil. 20, super *Evang.*
34. Cogitandum summopere est, ut qui se illicita meminit commississe, a quibusdam etiam licitis studeat abstinere. *Ibid.* homil. 44.
35. Culpa esse innuitur, quod indulgeri prohibetur : sed quæ tanto citius relaxetur, quanto non per hæc illicitum quid agitur, sed hoc quod est licitum sub moderamine non tenetur. Part. 3, *Pastor.*, cap. 8, admonit. 28.
36. Sapienter illicita superat, qui didicerit etiam non uti concessis. Lib. 7, in *Registro*, indict. 2, cap. 39, epist. 39, ad *Romanum defensor.*
- S. HIERON. 37. Pessimis consuetudinibus est, putare licere quodlibet : omnia quidem licent, sed non omnia expedit. Epist. 10, ad *Furiam*.
38. Providendum est ne tibi hoc, cum licita contemnas, securitatem quamdam illicitorum facias. Epist. 14, ad *Celsianum*.

39. Sepe dum una pars se a licitis abstinet, altera ad illicita delabitur. *Ibid.*
40. Quidquid equaliter licet, æqua lance pensandum est. Lib. 1, *advers. Jovinian.*
41. Quidquid licet, minus desideratur, quidquid non licet, fomentum accipit desiderii. Epist. 29, ad *Agastam*, quest. 8.
42. Nullus magis illicita vitare debet, quam qui respuit quæ licebant. Epist. 1, ad *Demetriad.*
43. Quid proderit sprevisse quod licitum, et exercere quod non licet ? Si vis prodesse tibi quod licita contempsisti, vide ne quid eorum, quæ non licent, facias. Epist. 14, ad *Mauritium filium*.
44. Non tam laudabile est, si ab illicitis, quam si etiam a licitis nos temperemus. Collat. 21, *Ab Threua*, cap. 5.
45. Perniciosa est circa minores blanda majorum permissio. Epist. 51, ad *Joan. Sarisburiens.* episc.
46. Omnia cum licentia sunt facienda : quia quod sine licentia fit, vane glorie deputabitur, non mercedi. Serm. 53, de *S. Andr.*
47. Erasmus, nusquam et nunquam excusatur, quod Deus damnat : nusquam et nunquam licet, quod semper et ubique non licet. *De Spectaculis*, cap. 20.
48. Non licere aliquid alicui dicitur dupliciter : scilicet ratione prohibitionis, et ratione defectus, 2, 2 quest. 187, art. 1.
- SENTENTIE PAGANORUM.
49. Non est permisum, ut impune nobis liceat, quod alteri impune non licet. Orat. 7, in *Verrem*, lib. 2, art. 3.
50. Est aliquid quod non oportet, etiamsi licet : quidquid vero non licet, certe non oportet. Orat. 35, *pro Balbo*.
51. Quid deceat vos, non quantum liceat vobis, spectare debetis. Orat. 39, *pro Rabirio*.
52. Scelerum permissio, et iis qui perpetrant, perniciosa est, et iis qui permittunt. Orat. 50, *Philipp.* 8, num. 6.
53. Quanto plus liceat, tam libet minus. In *Diectis sapient.*, ex *Ausonio*, dist. 1.
54. Cui plus licet, quam par est, plus vult quam licet. In suis *Sent.*, sent. 66.
55. Qui immoderatam habent licentiam, maxime, et plane impia committunt facinora, *De Rhetor.*
56. Quædam licent, quæ tempore et loco mutatio non licent. Lib. 3, *Controvers.* 25.
57. Crescit licentia spiritus, servitute committitur. Lib. 2, de *Ira*, cap. 21.
58. Nihil tibi liceat, dum traseris : quare ? quia vis omnia licere. *Ibid.*, lib. 3, cap. 12.

59. Solutior est post vinum licentia. *Ibid.*, lib. 3, cap. 37.

LINGUA.

SELECTOR. *Definitio.* Lingua est membrum corporis, per quod exprimuntur conceptus mentis.

SENTENTIE PATREM.

- S. ALBERTUS MAGNUS. 1. Ubi non est moderatio lingue, ibi nunquam erit perfectio vite. *De Paradiso anime*, part. 1, de *Virtutibus*, cap. 31.
- S. AMBROS. 2. Lingua tua menti subdita sit, restringatur habene vinculis, frenos habeat suos, quibus revocari possit. *Prose.*
3. Ad mensuram sermones proferat libra examinatos justitie, ut sit gravitas in sensu, in sermone pondus, atque in verbis modus. Lib. 1, *Offic.*, cap. 3.
- S. ANTONIN. 4. Lingua male persuadentium, gladius acutus est. Part. 1, tit. 6, cap. 13, § 1.
- S. ANTONINUS DE PADOA. 5. Sicut lingua canis est medicinalis, sic lingua prædicatoris, qui est medicus animarum. Serm. *Dominica 1 post Trinit.*
- S. AUGUST. 6. Utiqum isti, qui vacare volunt manibus, vacarent et linguis. *De Opere Monacher.*, cap. 22.
7. Quotidiana fornaq nostra est humana lingua. Lib. 10, *Confess.*, cap. 37.
8. Lingua inquietum malum est, plena veneno mortifero, ait Apostolus, utique nocentior quam bestiarum est atque serpentum. *De nat. et grat.*, cap. 15.
9. Mali malas habent linguas : mala loquuntur, cum loquuntur, dolum. Super *Psal.* v, vers. 11, *Linguis suis dolose agebant.*
10. Difficile est ut quisquam lingua non labatur et peccet, et qui lingua non peccavit, ut scriptum est, hic perfectus est vir : non enim lingua frustra in udo est, nisi quia facile labitur. Super *Psal.* xxxviii, vers. 1, *U non delinquam in lingua.*
11. Major est machera lingue, quam ferri. Tract. 10, super *Epist. Joan.*, de cap. 5.
12. Non aliud peccet legat, et aliud lingua proferat. *De verb. Dom.*, serm. 39.
13. Non est labor erigere fabricam, et labor est tenere linguam ? *Ibid.*
14. Lingua periculum immittit, huc tum producit, discordiam sæpe spargit, preditionis venenum et detractionis parit. Serm. 2, ad *Frar. in Erema*.
15. Lingua sensum nostrum sequatur, et rationem non voluntatem. *Ibid.*
16. Lingua dolosa seminat inter fratres discor-

dias, incitat furores, suscitât lites, conventus conturbat, aduando laudat. *Ibid.*, serm. 29.

17. Majora vulnera sunt lingue, quam gladii : gladius corpus interficit, lingua autem animam perimit. *Ibid.*, serm. 45.

18. Quanta mala habet lingua ; in bono magna est, in malo mors est. *Ibid.*

19. Male homo utitur lingua, nec ideo malum est lingua : opus Dei est lingua, sed bono opere Dei male utitur. Tract. 27, super *Joan.*

20. Non minus amori lingua serviat, quam timori. *Ibid.*, tract. cxxxiii.

21. Rustica lingua veri mansuetum cor refrenantis, gratior est Domino, quam lingua perita superbi. In suis *Proverbiis*, verbo *Rusticus*.

22. Tribus lingua mala nociva est : primo loquenti, secundo audienti, tertio patienti, seu impatiendi. Serm. 20, *Dom. 23 post Pent.*, art. 8, cap. 6.

23. Lingua multum inquinat homines per vaniloquia et mendacia, per detractiones et adulationes, per verba malitiae et jactantiae. Serm. 2, *post octav. Epiphaniæ*.

24. Est lingua dissoluta in sermonibus otiosis, est lingua impudica, est et magniloqua : quarum prima lascivias, sequens arrogantiam famulatur. *Prose.*

25. Est etiam dolosa, et item lingua maledica : quarum altera in falsiloquam et adulatoriam subdividitur, altera vero nunc in facie contumelias irrogat, nunc detrahit in occulto. Serm. *de Triplici custodia lingue*.

26. Levis, tenera, mollis, et exigua caro est lingua hominis : uttamen vix teneri potest : modicum membrum est, sed tisi caveas, magnum malum. *Ibid.*

27. Facile lingua labitur, nec minus facile ilabatur cordi : ita ut multis inter loquentium minus profuerit, quod proquam cohibuerit, dum non caverint alienam. *Ibid.*

28. Est magna sermonis utilitas, et frequenter in lingua fructus pretiosissimus reperitur. *Ibid.*

29. Ubique frenanda lingua præcepit, maxime autem in convivio. Lib. 4, de *Consid. ad Eugen. Pap.*

30. Lingua dicitur, quæ lingit : lingit aduando, mordet detrahendo, occidit mendiendo. *De inter. domo*, cap. 50.

31. Lingua ligat, et ligari non potest : labilis est, et teneri non potest : sed labitur et fallitur, labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta. *Ibid.*

32. Lingua tollit amicos, multiplicat inimicos, movet rixas, seminat discordias. *Ibid.*

V. BEDA.

S. BERNARDIN. SERM.

S. BERNARD.

33. Lingua uno ictu multos percussit et interficit; blanda est et subdola, lata et parata ad exhaurienda bona et miscenda mala. *Ibid.*
34. Custodi cor, et retine linguam. *De Ordine vite.*
35. Antequam verba proferas, bis ad limam veniant, quam semel ad linguam. In *Speculo Monachor.*
36. Lingua modicum est membrum in corpore hominis, sed tamen si refrænata non fuerit, totum corpus maculat, et corrumpit. *Serm. 17, ad Sororem.*
37. Lingua contentiosa, si frænum non habeat, nullus homo cum ea in pace vivere poterit. *Ibid.*
38. Rixosa lingua veneno plena est. *Ibid.*
- S. BONAV. 39. Nunquam melius, quam per linguam homo cognoscitur: nunquid per linguam non cognoscuntur Theotonicæ? nunquid non Gallici? nunquid non Græci? *Serm. 4, de Ss. Apostolis.*
40. Sepe meritis immoderata lingua confundit. In *Speculo discipl.*, part. 1, cap. 20.
- CASSIODOR. 41. Lingua sequitur mentis arbitrium, imperioque cordis ejus mobilitas naturali ordine famulatur. *Super Psalm. v, vers. 13.*
- CLEMENS ALEX. 42. Lingua est psalterium Domini. *Lib. 2, Pedagog., cap. 4.*
- S. FERREAR. 43. Lingua non minus nocet, quam gladius. *De morbo lingue.*
- S. EUSEBIUS EMISSEN. 44. Lingua bonum opus Dei, atque decus, mendaciis, falsiloquiis, falsis testimoniis depravatur. *Homil. 4, Epiph.*
- GILLEBERT. ANGLIC. 45. Lingua vitiatæ nativitatæ mobilis corruptela, per se nimis rotatur ad malum, et volubilitate propria fertur, in præcepis. *Serm. 24, super Cant. apud S. Bernar.*
46. Lingua prava iracundiæ et indignationis occasiones requirit, injurias vel falsas simulat, vel veras exaggerat, quas debuerat dissimulare. *Ibid.*
- GLOSS. ORD. 47. Lingua pravorum bestii ferocitate, volucris levitate, serpentibus virulentia præcellit. *Super Epist. Jacobi, cap. 3.*
- S. GREGOR. MAGNUS. 48. Lingua janua mentis est. *Lib. 2 Moral., cap. 4, num. 5.*
49. Perversi quique malum non in lingua, sed sub lingua habent: sermonibus enim dulcia præcedunt, et cogitationibus perversa moluntur. *Ibid., lib. 15, cap. 5.*
50. Per lingue innocentiam, discordiæ origo propinquitur. *Ibid., lib. 5, cap. 41.*
51. Qui linguam non refrænata, concordiam dissipat. *Ibid., lib. 7, cap. 17, in Pastor., part. 2, cap. 1, admonit. 15.*
52. Lingua sub magni moderaminis liberatione frænanda est, non insolubilibiter obliganda: ne aut laxata in vitium deliat, aut restricta etiam ab utilitate torpescat. *Ibid., super illud: Ve mihi, quia tacui.*
53. Lingua bonis fomentum sit, pravis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuat, desides, hortatu succendat, refugientibus suadeat, asperis blandiat, desperatos consoletur. *Lib. 7, in Registro, indict. 2, cap. 111, epist. 111, ad Aregium. Episc.*
54. Hominum lingua lubrica est, præcipue cum non ratione gubernetur. *Orat. 1, ad Nazianzenses.*
55. Lingua scortans, cum demone commiscetur. *Orat. 28.*
56. Nihil aliud noverit lingua, nisi Christum: nihil possit sonare, nisi quod sanctum est. *Epist. 8, ad Demetriad.*
57. Incongruum est, latere corpore, et lingua per totum orbem vagari. *Epist. 47, de Vitando suspecto contubernio.*
58. Nihil est quidquam in nobis, quo facilius peccare possimus, quam lingua. *Epist. 1, ad Demetriad.*
59. Nescio qua conscientia lingua quis Dominum rogat, qua aut mentitur, aut maledicit, aut detrahit. *Epist. 14, ad Mauritiu filium.*
60. Linguam a moliloquio cohibe, et ori tuo legis frænos impone. *Ibid.*
61. Pretiosa Deo lingua est, quæ non nisi in divinis rebus novit verba construere: et sanctum est os, unde cælestia semper eloquia profertur. *Ibid.*
62. Linguam semper tuam de bonis eloquiis assuesce, et auditum tuum magis ad bonorum laudem, quam ad malorum vituperationem accommoda. *Ibid.*
63. Refrænatio lingue est, cum lingue aut silentium imponitur, aut ad bonum exerceatur. *In Reg. monachor., cap. 23.*
64. Majora vulnera sunt lingue, quam gladii: gladius tantum interficit corpus lingua animam. *Prosee.*
65. Lingua mala res est, malum magnum: modicum quidem membrum, sed magna exulcerat.
66. Lingua nihil medium habet, aut grande malum est, aut grande bonum: grande bonum, si Deum confitetur: grande malum, si Deum negat.
67. Diabolus eur de cælo cecidit, non quia furtum fecit, non quia homicidium, non quia adulterium commisit; sed propter linguam suam

S. GREGOR.
NAZ.

S. HIERON.

S. HILARIUS

HUGO A S.
VICTORE.

HUGO CARD.

S. JOANNES
CHRYSOST.

cecidit. *Super Psalm. cxlix, exposit. 2, vers. 2: Domine libera animam meam, etc.*

68. Nihil mihi nocet alterius lingua, mea mihi inimica est: puto quod inimico meo noceam, et nescio quod meipsum occido. *Super Psalm. cxlix, vers. ultimo.*

69. Lingue humanæ officium est, ut naturali impulsu ratione, motu vario, eodemque moderate vocem in verba distinguat. *In explicat. super Psalm. li.*

70. Lingua machæra acuta est. *In explanat. super Psalm. liv.*

71. Periculosus lingue, et promptissimus lapsus est. *Super Psalm. cxli.*

72. Lingua modica est, labilis, velox, in humido sedet, verba format, magna exalta, frigidum est membrum, voluntatem denuntiat. *Lib. 4, de Propriet. rerum, cap. 40.*

73. Quinque sunt lingue vitiosæ, scilicet lingua impudica, lingua dolosa, lingua adulatoria, lingua detractoria, lingua magniloqua. *Super Psalm. xlii.*

74. Multiplex est lingua mala: scilicet lingua avaritie, loquens semper de terrenis; lingua luxurie, que provocat ad luxuriam; lingua invidiæ, que detrahit bonis; lingua superbiæ, magna loquens; lingua gula, de cibis discurrens; lingua perfidiæ, frangens fidei; lingua fraudulentiæ, id est, advocatorum; lingua diaboli, suggerens peccatum. *Super Psalm. cxvii.*

75. Nihil magis gratiosum reddit hominem, quam modesta lingue. *Super Ecclesiastic., cap. xlii.*

76. Lingua præmia æternæ jucunditatis oblinebit, si bene regitur. *Super Epist. B. Jacobi, cap. 3.*

77. Qui petulantis est lingue, quidquid in buccam venerit, garrat. *Homil. 15, super Gen.*

78. Cohibe linguam tuam a malo id est, a mendacio, a furto, a jactantia, a detractioe, ab adulatione, a fisione. *Homil. super Psalm. xxxiii.*

79. Audaciæ os, diabolum imitatur: linguam habet nequissimo demoni simillimam: os diaboli conditur maledictione, contumeliis, contradictione, perjurio; igitur diaboli linguam habet, qui ut diaboli loquitur. *Homil. 79, super Matth. O. er. perf.*

80. Deus tibi dedit linguam, ut sibi gratiarum actionem persolvas, et proximum ædifices: itaque si sermone tuo ædificationem subvertis, melius est ut taceas, et nunquam loquaris. *Serm. 14, super Epist. ad Ephes.*

81. Magnus loquens est lingue petulantia, et multe reformationis indigens. *Homil. 15, ad Popul. Antioch.*

82. Lingua tua mensuras habeat, ne per linguam pereas. *Ibid., homil. 22.*

83. Nullum æque congruum diabolo organum lingua humana, in ministerium est interitus atque peccati: inde mors, inde lapsus, inde perditio, inde naufragium preparatur. *Homil. ad Baptizandos.*

84. Lingua membrum corporis cum sit, etiam quo jam erudita fuerit, ejus consuetudinem requirit. *Gradu 11.*

85. Ad libitum famulatur lingua: si est bonus, bona loqueris; si malus, mala facis. *Super Prolog. reg. S. Bened., cap. 2, text. 8.*

86. Pessimum membrum lingua, dum male regitur: quia multos occidit loquendo, quam gladius persequendo. *Ibid.*

87. Nihil reperitur deterius ac malevolentius lingua: lingua enim homines pereunt, lingua in paupertatem devenitur, lingua urbes evertuntur, lingua omnia oriuntur. *Ibid.*

88. Qualis unusquisque sit, lingua probat loquentis. *Ibid.*

89. Maximum terrenorum omnium membrorum lingua est, que egre retineri possit. *Lib. 1, epist. 325, ad Cyrum.*

90. Lingua interpres animi, a sensu et cogitatione non discordet. *Lib. 6, de Dicit. inst., cap. 8.*

91. Ubi incomposita est lingua, ibi nil potest esse occultum: hæc si moderetur reddit hominem moribus ornatum, mente tranquillum, conscientia sincerum, et cunctis amabilem. *De Discipul. monast., conversat., cap. 15.*

92. Ecce, lingua ossa non habet, et ossa committit: quia cum ipsa per ventosa verba leviter effluit, fortia atque robusta virtutis nostræ facta corrumpit. *Serm. 73, de Vitio lingue.*

93. Immenso pondere gravior est, qui linguam suam verlit ad quæcumque libuerit. *Quest. 45, super Numer.*

94. Benedicta lingua prudentis, quia sanat vulnera irascens. *In Hortulo rosar., cap. 4, sect. 2.*

95. Estimari non potest quantum impediunt viam vite vitia indiscipline lingue. *Homil. 2, de Arcæ vita.*

96. Inquieta naturaliter lingua non parvum mortalibus avertit vitæ detrimentum, ut cum bene composita dissipat, aut diu peccata conturbat. *Ibid., homil. 4, de Oris insolentia.*

97. Habet semper hoc lingua malitiosa commercium, ut lites serat, odia moveat, mortes acquirit. *Ibid.*

98. Nihil est tam noxium aut malitiosum, quod non viribus suis minus sit, si se incitata semel lingua commoverit. *Ibid.*

99. Singulare malum est lingua, in qua tan-

S. JOAN.
CLM.JOAN.
TRITH.S. ISIDORUS
PELUSIOTA.

LACT. FIRM.

S. LAURENT.
JUSTIN.S. PETRUS
DAMIAN.

S. THEODOR.

THOMAS A
KEMPIS.S. VALER.
EPISCOPUS.

tum malitia robur exultat, ut in perficiendo opere suo, alterius auxilium non requirat. *Ibid.*

100. Solet lingua non impune recedere, cum se in verborum prociacitate jactaverit: nam flammam evomit, et cum alium nocere querit, totum intrinsecus male conscium pectus incendit. *Ibid.*

101. Facilius quilibet potest ferro armatas ferro acies, et instructas rebus bellicis legiones; quis autem sustineat labiorum tela fixa pectoribus? facilius sine dubio recipiunt sanitatem corpora ferro lacerata, quam lingua venenata. *Prose.*

102. Linguae enim insanabilis plaga est, quae quamvis leviter percussit, alta tamen semper movet pectoris dolore suspiria. *Ibid.*

103. Enumerari non potest, quantis sit lingua jaculi acicula verborum. *Ibid.*

104. Cohibenda est lingua, ne forte cum proruperit, aut excitata leatit, aut incitata perculat. *Ibid.*

105. Castigandus est linguae sonus, ne de facilitate verborum faciat venenum. *Ibid.*

106. Excedit lingua omne genus veneni, quae non potest nisi morte compesci. *Ibid.*

107. Ubi semel quis lingua rotante proruperit, frustra medicum querit, sine remedio enim est culpa verborum. *Ibid.*

108. Quid istis infelicis, quid periculosus esse potest, qui fallacis linguae studio vitae insidiantur alienae? *Ibid.*

109. Inter confusos linguae sonos, neminem percipit tacuisse. *Ibid.*

110. Quamvis aliquis vitam fide muniat, scientia regat, castitate et sobrietate componat, nihil est quod in homine placeat, si in toto corpore sola lingua displiceat. *Ibid.*

111. Cito quae sunt in homine optima revilescent, nisi linguae vita rescentur. *Ibid.*, homil. 6.

IN VETIS PATR. 112. Quis linguam refrēnat, ubique peregrinus est. Lib. 5, libell. 10, de *Discretione*, num. 33.

113. Non didicimus nos lignum eludere ostium, sed magis ostium linguae. In *Sent. in fine postis*, sent. 43.

SENTENTIA PAGANORUM.

114. Tibi diligentissime est lingua continenda. Lib. 1, *Epist. ad Quintum fratrem*, epist. 1.

115. Lingua maliloqua, indicium est mentis male. Sent. 74.

116. Insuesce linguam tuam bene proloqui, et maxime cum de Deo fit sermo. *Ibid.*, sent. 75.

117. Lingua tua sensum tuum sequatur. *Ibid.*, sent. 152.

Vide etiam tit. *Detractio*, sent. 18, 49, 20, 27, 28; *Donare*, sent. 6, 7, 43, 44, 49, 20; *Eloquentia*, sent. 13; *Locus Dei*, sent. 105, 112; *Locus*, sent. 130; *Maledictio*, sent. 6; *Monachus*, sent. 18, 31; *Mores*, sent. 31; *Passio Christi*, 77; *Pax*, sent. 95; *Reus*, sent. 19; *Vaniloquium*, sent. 3.

LOCUS.

Definitio. Locus est terminus corporis continentis, quo id quod continetur, continet. Lib. de *Fide orthodox.*, cap. 16.

SENTENTIA PATRUM.

1. Nulla spatia possunt satis esse discordibus, quietis et pacificis etiam angusta abundant, dissolis moribus etiam spatiosa arctantur. *Prose.*

2. Melius est emigrare loco cum gratia, quam colabatur eum discordia. Lib. 1, de *Abraham.*, cap. 3, et lib. 2, cap. 6.

3. Non loca creatori nostro nos proximos faciunt sed bona merita. In *Decretis Gratiani*, part. 1, dist. 10, can. *Non loca*.

4. Non loca, sed vita et mores sanctum faciunt. Part. 4, tit. 14, cap. 5, § 9.

5. Sanctitas loci ordinatur ad sanctitatem hominis. Part. 2, tit. 1, § 1.

6. Locus non facit Sanctos, sed operatio bona locum sanctificabit et nos. Sermon. 27, ad *Fratr. in eremo*.

7. Nullus locus medius est, ut non sit in supplicio, qui non erit in regno. Et hab. in *Glossa ord.*, super illud ad *Galat.* v: *Regnum Dei consistit in opere*.

8. Omne quod oculis corporis conspici potest, in loco aliquo sit necesse est. Epist. 6.

9. Effusione lucis adjuramur ad capienda spatia locorum. Lib. 6, *Musico*, cap. 8.

10. Proprie dicitur locus in spatii, quae corporibus occupantur. Lib. 4, de *Genes.* ad lit., cap. 18.

11. Homo secundum corpus in loco est, et de loco migrat; et cum ad alium locum venerit, in eo loco unde venit non est. Tract. 31, super *Joan.*

12. Si loca dicenda sunt, et quibus non corpora continentur, et locus est cuique rei ubi est: locus Christi aeternus ubi semper est, ipse Pater est, et locus Patris Filius est. Et locus noster ipsi sunt, et nos locus Dei sumus, quoniam templum ejus sumus. *Ibid.*, tract. 111.

13. Illis Deus intus loquitur, qui ei locum praebent: illi autem Deo locum praebent, qui diabolo locum non praebent. Tract. 4, super *Epist. Joan.*

14. Dens quidem omnibus adest in locis, neque tamen Deum locus ullus adest circumscribere. Orat. 20.

15. Quanto sanctior locus est, tanto tibi commissa gravior est offensa. Sermon. 10, *fer. 3, post Dom.* 2, *Quadr.*, art. 1, cap. 4.

16. Altiorum locum sortitus es, sed non tutiorem: subliorem, non securiorem: terribilis prorsus, terribilis est locus iste. Epist. 237, ad *Eugen. Pap.*

17. Triplex locus est, in quo puniuntur peccata post hanc vitam. Est purgatorium, et hic debetur peccato veniali, est limbus, et hic debetur peccato originali. Est infernus, et hic debetur peccato mortali. In *Centiloq.*, part. 2, sect. 4.

18. Nullum putaveris locum sine teste. In *Speculo discipul.*, part. 4, cap. 30.

19. Non est Deus loco circumscriptus, sed in omnibus locis existens, a nullo tamen comprehensus. *Cateches.* 6.

20. Locus peccatorum, est temporalis vitae delectatio et carnis voluptas. Lib. 8, *Moral.*, cap. 12.

21. Malorum locus, est superbia: bonorum vero locus est humilitas. *Ibid.*, lib. 3, cap. 13.

22. Si desit spiritus, non adjuvat locus. Homil. 9, super *Ezech.*

23. Locus extra paradisum esse non potest, in quo antiquus hostis mentes hominum penetrare non valet. Lib. 8, in *Registr.*, indict. 3, cap. 45, ad *Palladium presbyt.*

24. Praedicatorum locus, quem pro se habent, secreta divinitatis contemplatio est: locus autem pro subditis, praedicatio. Lib. 4, in 1 *Reg.*, cap. 4 super illud: *Et ascenderunt civitatem*.

25. Quilibet occulta loca sine Dei gratia animam salvare non possunt. Lib. 6, in *Registro*, indict. 15, cap. 169, epist. 5, ad *Cyriacum episc. Constantinopol.*

26. Non pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. *Ibid.*, lib. 42, de *Duodecim Interrogat.*, cap. 3, interrogat. 3.

27. Jude nihil proffit paratus locus, quem suo vitio perdidit. Lib. 2, *advors. Jovian.*

28. Non locus virtute facit praeditos, sed mens et mores. Homil. 43, super *Gen.*

29. Locus non salvat hominem, sed mores. Adam in paradiso, ut in portu naufragium fecit: Loth in Sodomis, sicut in pelago, servatus est: Job in stercore justificatus est, Saul inter charos regno praesenti et futuro exiit. Sermon. de *Euchar.*

30. Non locorum commoditas, sed morum probitas quietem praebet. Homil. 21, ad *Popul. Antioch.*

31. Invenies multos e mediis liberatos tumultibus, qui si in alium locum mittantur, saepe numero morosi sunt, tristes, et migrationem aegre ferentes. Homil. 34, super *Genes.*

32. Unicuique rei locum proprium distribuit Deus. *Ibid.*, homil. 3.

33. De loco in locum non transit universorum Dominus. *Ibid.*, homil. 42.

34. Multi adeo sunt consuetudini suae alligati, ut potius multa et omnia ferre velint, quam loca mutare. *Ibid.*, homil. 31.

35. Non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Homil. 43, super *Matth. Oper. imperf.*

36. Qui prout ac faciles ad migrationem mutationemque locorum sunt, improbi omnino judicantur. *Prose.*

37. Nihil ita boni operis fructus consuevit obtundere, ut locorum crebra mutatio. Gradu 4.

38. Quanto quis in eminentiori constitutus est loco, tanto majori versatur in periculo. Lib. 2, de *Tent. relig.*, cap. 5.

39. Tria sunt hominum loca: supremus, medius, infimus, in supremo, id est, in caelo, soli boni, in medio, boni et mali, in infimo, tantum mali, et mesquam boni. Epist. 14, ad *Nicol. presbyt. Moriac.*

40. Valet interdum conversis pro animae salute mutatio loci: plerumque enim dum mutatur locus, mutatur et mentis affectus. *Prose.*

41. Nam locus ubi prave quisque vivit, hoc in aspectu mentis opponit, quod semper sibi vel cogitavit, vel gessit. Lib. 1, de *Summo bono*, cap. 10, sent. 7.

42. Quanto quisque in superiori constitutus est loco, tanto in majori versatur periculo. *Ibid.*, lib. 3, cap. 50, sent. 5.

43. Non ille apud Deum censendus est vilior, qui infimum tenet locum, sed qui virtutibus inferior est. De *Triumphanti Christi agone*, cap. 25.

44. Non locorum mutatio, sed conversio sensuum, adversa depellit, moerores facit, desperationes alijcit, excludit angustias, intrat domicilium sinceri pectoris, et laetitia divina aeternam preparat mansionem. Sermon. 46.

45. Tria sunt distinctiones locorum, quas pro diversitate meritorum animae sortiuntur: Caelum, infernus et purgatorium. Ad caelum statim evolvant, qui domicilium corporis usi sunt, tanquam carcere, qui defecantur puramque substantiam utriusque hominis servaverunt. E contrario, qui fecerunt usque ad mortem, quae digna sunt morte locis gehennalibus sine misericordia deputantur. Qui vero neutrum sunt, sed sunt inter utrumque qui mortalia quidem commiserunt, sed circa mortem poenitentiam non expletes, in-

S. JOAN. CLIM.

JOAN. TRITH.

S. ISIDORUS HISPALENS.

S. LAURENT. JUSTIN.

S. PETRUS CHRYSOL.

S. PETRUS DAMIAN.